

Alkalmazható-e a gender mainstreaming a városfejlesztésre? Bécs és Barcelona példája

Is gender mainstreaming applicable to urban development? The examples of Vienna and Barcelona

BÖRÖNDY JÚLIA

BÖRÖNDY Júlia: PhD-hallgató, Szociológia Doktori Iskola, Eötvös Loránd Tudományegyetem; 1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/A; [orcid.org://0009-0001-0948-502X](https://orcid.org/0009-0001-0948-502X); juliaborondy@gmail.com

KULCSSZAVAK: gender mainstreaming; városfejlesztés; feminizmus; Bécs; Barcelona

ABSZTRAKT: A tanulmány a gender mainstreaming alkalmazásának lehetőségeit és kihívásait vizsgálja a városfejlesztés területén, európai kontextusban, azzal a céllal, hogy feltárja a gender mainstreaming elmélete és gyakorlata közötti feszültségeket, és rámutasson a gyakorlatba ültetést övező dilemmákra. Ezek közé tartozik a vízió és az ahhoz vezető fejlesztési stratégia viszonya, a szakértelem és a demokratikus részvétel kapcsolata, a más, kortárs városfejlesztési trendekkel való együttjárás és annak kockázata, valamint a technokrácia általi depolitizálás veszélye.

A bemutatott példák, Bécs és Barcelona esettanulmányai több esetben éppen ezeket az elméleti feszültségeket illusztrálják a gyakorlatban. A gender mainstreaming gyakorlata mindkét városban intézményesített formában működik a helyi önkormányzaton belül, melynek hagyománya Bécsben az 1990-es évekig vezet vissza, míg Barcelonában a 2010-es években vált az önkormányzati stratégia részévé. Munkám az elméleti háttér és gyakorlati példák bemutatásán túl amellel érvel, hogy a gender mainstreaming csak akkor lehet valóban transzformatív, ha a nemi hierarchiák lebontására törekszik és a térbeli beavatkozásokat újraelosztó politikákkal kapcsolja össze. Enélkül a pozitív hatásokból csak a kiváltságosok részesülnek.

Júlia BÖRÖNDY: PhD-Student, Doctoral School of Spciology, Eötvös Loránt University; Pázmány Péter sétány 1/A, H- 1117 Budapest, Hungary; [orcid.org://0009-0001-0948-502X](https://orcid.org/0009-0001-0948-502X); juliaborondy@gmail.com

KEYWORDS: gender mainstreaming; urban development; feminism; Vienna; Barcelona

ABSTRACT: This study provides a critical examination of the application, potential, and challenges of gender mainstreaming within the field of urban development in the European context. The paper delves into the inherent tensions between the concept's theory and its practical implementation, highlighting the dilemmas that surround its institutionalization. The analysis is structured around several key questions: the relationship between a long-term vision for equality; the dynamic between professional expertise and democratic participation; and whether the process ultimately aims for the actual transformation of existing power structures or settles for mere integration within them. Furthermore, the study illuminates how gender inequalities intersect with and are reinforced by other social stratifications, like those based on class.

These theoretical tensions are illustrated through a comparative analysis of two pioneering case studies: Vienna and Barcelona. Both cities feature institutionalized forms of gender mainstreaming within their local governments, yet they represent different historical and political

trajectories. Vienna's practice has a tradition of decades, dating back to the 1990s, evolving from specific pilot projects to a comprehensive municipal strategy. In contrast, Barcelona's approach emerged more recently in the 2010s, driven by a wave of new municipalism that explicitly challenged previous neoliberal urban policies. By examining the successes and shortcomings of initiatives in both cities, the study demonstrates how these theoretical dilemmas manifest in actual urban outcomes.

Beyond presenting the theoretical background and practical examples, the study argues that for gender mainstreaming to be transformative, it must transcend symbolic gestures and technocratic solutions. The central thesis is that its success is contingent on two interconnected conditions: a clear commitment to dismantling embedded gender hierarchies, and the crucial linkage of spatial interventions with robust redistributive policies. Without this connection, the positive effects of gender-sensitive urban development risk being captured by privileged groups, potentially deepening socio-economic inequalities and failing to create truly equitable and just cities for all.

Bevezetés

Tanulmányom a gender mainstreaming várostervezésben és -fejlesztésben történő alkalmazását vizsgálja európai kontextusban, melynek során az elméleti megfontolásokon túl két nagyváros, Bécs és Barcelona útját ismertetem az intézményesítés során. A két esettanulmány bemutatásán túl célom, hogy megvilágítsam, milyen kihívások és ellentmondások merülnek fel a gender mainstreaming gyakorlatba ültetése során.

A gender mainstreaming fogalma

Az Egyesült Nemzetek Szervezete a gender mainstreaming (a továbbiakban GM) fogalmát először az 1995-ös „Pekingi Nyilatkozat és Cselekvési Platform”-ban vezette be, azzal a céllal, hogy új távlatokat nyisson meg a korábbi, egyenlő bánásmódon alapuló jogi megközelítésekkel és a pontszerűen alkalmazott, rövid távú, a “nők speciális igényeire” válaszoló politikákon túl (ENSZ 1995; Pollack, Hafner-Burton 2000; Verloo 2001; Rees 2005). A GM előirányzata az Európai Unióban először az 1996-os, Európai Bizottság által kiadott “A nők és férfiak esélyegyenlőségének valamennyi közösségi politikába és tevékenységbe történő beépítése” közleményben (EU 1996), majd az ezt követő 1997-es Amszterdami Szerződésben (EU 1997) jelent meg. Ennek ellenére alkalmazása továbbra is szórványos, a tagállamok változó mértékben implementálják (Pollack, Hafner-Burton 2000; Rodríguez-García, Donati 2021). Bár a GM-nek nincsen univerzális definíciója, a tanulmányban az Európa Tanács által megfogalmazott verziót veszem kiindulásnak, mely szerint a GM „a politikai folyamatok (újra)szervezése, javítása, fejlesztése és kiértékelése annak érdekében, hogy a nemek közötti egyenlőség szempontja minden szinten és minden szakaszban beépüljön minden szakpolitikába, a politikai döntéshozatalban általánosan résztvevő szereplők által” (Európa Tanács 1998, 15.). A hátte-

rét annak belátása adja, hogy a hagyományos szakpolitikák többsége már eleve nemileg meghatározott, hiszen ezek által intézményesülhet mindaz, ami hozzájárul a nemi egyenlőtlenségek fenntartásához és újratermeléséhez (Verloo 2001). A GM gyakorlatba ültetésének kezdeti kísérletei óta vitákat generál, eredményessége számos kutatóban ébresztett szkepticizmust, akik szerint a GM nem valószínű, hogy benne látott transzformatív potenciált, melynek egyik legfőbb oka a konceptuális egyértelműség hiánya (Daly 2005; Squires 2005; Hankivsky 2005; Lombardo, Meier 2006; Caglar 2013).

Gender mainstreaming és városfejlesztés

A kritikák ellenére a GM egyre nagyobb népszerűségnek örvend a városfejlesztés területén, és egyre több európai nagyváros kötelezi el magát a nemek közötti egyenlőség szempontjait magába foglaló városfejlesztés mellett (a tanulmányban bemutatott Bécs és Barcelona mellett például Párizs, Brüsszel, Berlin, Hamburg, de kisebb városok is, mint a svédországi Umeå). A fent hivatkozott kritikákat igazolja, hogy a városfejlesztésben alkalmazott GM-nek sem létezik általános koncepciója, ennek ellenére lehatárolhatók olyan területek, melyek relevanciájáról többé-kevésbé szakmai konszenzus alakult ki. Reinwald és munkatársai (2019) összegzése szerint ilyen szempont a városi alközpontok létrehozása, ezzel a szolgáltatások és infrastruktúra decentralizálása; a vegyes használatú területek kialakítása; a lakófejlesztések során diverz lakásmixre és tulajdoni viszonyokra való törekvés; a biztonságos, változatos használatokat lehetővé tevő közterek és zöldterületek létrehozása; a mindennapi élet folytatásához szükséges infrastruktúrával, valamint gondoskodási intézményekkel való megfelelő ellátottság; a “kis távolságokra” való törekvés és a közösségi közlekedés, kerékpáros és gyalogosútvonalak fejlesztése; az akadálymentesség és biztonság; valamint a nők egyenlő reprezentációja a tervezés és döntéshozás területén (Reinwald, Roberst, Kail 2019). Tummers és Wankiewicz (2020) tizennégy genderérzékeny várostervezési útmutató elemzésével a felsoroltakkal közel azonos megállapításokra jutott, a listát a részvételiséggel gyarapítva (Tummers, Wankiewicz 2020). Az itt megjelölt fejlesztési irányok között szinte nem találunk újdonságot az élhető, sétálható, emberi léptékű, fenntartható, egészséges (stb.) várossal kapcsolatos megközelítésekhez képest (Tummers, Wankiewicz 2020).¹

A fent felsorolt, kortárs urbanisztika számára már ismerős követeléseknek és eszköztárnak a GM új analitikai kereteket biztosít. Ahogy arra Tummers és Wankiewicz (2020) tanulmánya rámutat, az elmúlt évtizedekben számos útmutató és „toolkit” született, amelyeknek egy részét a stratégiát már alkalmazó nagyvárosok (például Bécs, Párizs, Hamburg), más részét a témára specializálódott szervezetek (például a barcelonai *Collectiu Punt 6*, a prágai *WPS Prague*, a milániói *Sex and the City* kollektíva) adták ki. Ezek a dokumentumok arra hivatottak,

hogy a szakmagyakorlók számára bemutassák a nemi szempontokra is figyelmes vagy “nőbarát” várostervezés eszköztárát és módszertani megközelítéseit (Tummers, Wankiewicz 2020). A kizárólag gyakorlatra fókuszáló technikai útmutatók azonban könnyen azt sugallhatják, a nők városhoz való hozzáférése egy egyszerű, várostervezési és szervezési probléma. Fontos viszont belátni, hogy a városi tér funkcionális megoszlása és az egyes társadalmi csoportok hozzáférése annak infrastruktúráihoz elsősorban nem egy műszaki kérdés, hanem a társadalmon belüli hierarchiákat tükrözi (Boys 1984; Spain 2014), és ennél fogva politikai probléma. Azonban a technokratikus megoldások és irányelvek könnyen elvehetik a kérdés politikai élet (Verloo 2001; Squires 2005; Walby 2005). Jól szemlélteti ezt a köztéri biztonságérzet kérdése. Hille Koskela és Rachel Pain (2000) vitatja, hogy a félelem kitervezhető lenne a közterekből. Vélekedésük szerint az ilyen jellegű, gyakorlat-orientált intézkedésekre építkező narratíva vonzó lehet ugyan a döntéshozók számára, hiszen látványos eredményekkel kecsegtet, de elveszi a társadalmi és politikai berendezkedés szerepéről a hangsúlyt, és csak a probléma vizuális dimenzióját orvosolja. Ezzel párhuzamosan belátható, hogy vannak olyan városi elemek, amelyek valóban félelmet válthatnak ki a nőkből, és megváltoztatásuk olyan, más jellegű térhasználatokat segíthet elő, melytől az adott tér kevésbé tűnik fenyegetőnek (Valentine 1989; Koskela 1999; Koskela, Pain 2000). Mindazonáltal a városi terekben tapasztalt félelem környezeti elemekkel való azonosítása naivan leredukálja a kérdést, hiszen a terek fizikai és társadalmi vonatkozását nem lehet egymástól elválasztani (Koskela, Pain 2000).

A GM egy nehezen feloldható ellentmondása abból fakad, hogy az egyenlőség eléréséhez használt eszközöknek már az egyenlőtlen társadalomban is működniük kell. Az, hogy ez mennyiben jelenti a meglévő nemi különbségek elfogadását, Sylvia Walby (2005) szerint vita tárgyát képezi. A probléma komplexitását tovább árnyalja Nancy Fraser *elismerés-újraelosztás dilemmája* (Fraser 2008). A Fraser által definiált bivalens csoportokkal szemben (ide tartoznak a nők is) egyszerre áll fenn gazdasági és kulturális igazságtalanság, melyek ellen gyakran két egymás ellen ható eszközzel lehet fellépni. A gazdasági kizsákmányolás felszámolása a csoportspecifikációk megszüntetését igényelné (nemi binaritás dekonstrukciója), mely egy homogenizáló folyamat, míg a kulturális elnyomásé az attribútumok (például hagyományosan nőkhöz társított reprodukzív munka) felértékelését követelné meg, mely a különbségek hangsúlyozását jelenti. A gazdasági és kulturális igazságtalanságok nem egymástól elszigetelten, hanem kölcsönhatásban léteznek és gyakran erősítik egymást (Fraser 2008), amit a GM alkalmazásakor figyelembe kell venni.

A fenti kérdéseket az urbanisztika sem kerülheti el. A kihívás abban rejlik, hogy a tervezőknek egy egyenlő társadalom térbeli feltételeit kell megteremteniük, ha azonban eszköztárukat kizárólag ezekhez a víziókhöz igazítják, az könnyen a jelenlegi egyenlőtlenségek rögzülését, elmélyülését eredményezheti. Például a később bemutatott bécsi *Frauen-Werk-Stadt I.* lakhatási projekt a nők által végzett

gondoskodási munkát veszi kiindulási alpnak, mely miatt jogosan merül fel vele szemben a kritika, hogy a *status quo* megkérdőjelezése helyett inkább elfogadja az uralkodó nemi hierarchiát. Anita Larsson (2006) tanulmányában rámutat, hogy a várostervezésbe beágyazott dichotómiák (például publikus/privát, termelés/újratermelés) hierarchikusak és nemileg meghatározottak. Ennek feloldására a fogalmak egy kontinuum két, egyenrangú végpontjaként való értelmezését javasolja, mely skálán számos köztes „érték” szerepel (például félprivát terek). Larsson továbbá a „mindennapi élet” felőli megközelítést ösztönzi, mely kapcsot teremt a termelés és újratermelés, valamint a privat és publikus terek között. Ezzel a nem helyett a tevékenységre helyezi hangsúlyt: ha a „gondoskodó személy” igényei felől közelítjük meg a problémát, azzal reagálhatunk a városi környezetben gondoskodási munkát végző nők sürgető igényeire, azonban nem betonozzuk be az uralkodó nemi szerepeket (Larsson 2006).

A GM vonatkozásában felmerül a szakértelem és a demokrácia szembenállásának kérdése is (Walby 2005). A szakértelemnek számos feminista episztémológiai kritikája létezik, melyek szembehelyezkednek a tudomány és a történelem androcentrizmusával (Haraway 1988; Hawkesworth 1989; Harding 1991; Wylie 2003). Az erről szóló elméletek a várostervezésről való gondolkodásba is átszivárogtak (Sandercock, Forsyth 1992; Snyder 1995; Saarikoski 2002), követelve, hogy az eddig marginalizált csoportok tapasztalatai is beépülhessenek a tervezési folyamatokba. Snyder (1995) rámutat, hogy ahogy a pozitivista episztémológia, úgy a várostervezés is csak a tudás egy bizonyos formáját tekinti legitimnek: jellemzően a tudományos és technikai ismereteket privilegizálja, míg a megalapozott, de tapasztalati úton szerzett tudást leértékeli. A részvételiség ezekre a kritikákra adott válaszként született meg. A participatív tervezésen keresztül a városi állampolgárok beleszólhatnak a tervezési folyamatokba, megoszthatják tapasztalataikat, véleményeiket, így hozzájárulhatnak a folyamat alakításához. Fontos azonban azt is látni, hogy bár a részvételiséget általában demokratikus eszközként prezentálják, a gyakorlatban gyakran csak formalitásként, rutinszerűen megvalósított közmeghallgatásokon és társadalmi egyeztetéseken keresztül valósul meg, melyeknek végül kevés hatása van a tényleges fejlesztésekre (Snyder 1995). A marginalizált csoportok tapasztalatai végül átvezetnek egy másik lényegi szemponthoz, az interszekcionalitáshoz. Ha a korábbi példánál, a köztéri biztonságérzetnél maradunk, jogosan tehetjük fel a kérdést: mikor a köztéri biztonság javításáért lépünk fel, a beavatkozással nem egy másik csoport városihoz való hozzáférést csorbítjuk-e (Pain 2001)?

Walby tanulmánya felveti a nemzetközi diskurzus és a transznacionális szervezetek GM-re gyakorolt hatásának kérdését is (Walby 2005). Sonia De Gregorio Hurtado (2020) az EU 1997 és 2013 között kiadott várospolitikai dokumentumain végzett vizsgálata azt találta, hogy azok nem érvényesítik az 1997-ben előírányzott GM-et, sőt, a kifejezést expliciten kizárólag egyetlen dokumentum, a 2003-as „*Urban Community Initiative*” használta. Elemzéséből az is kiderül, hogy a szövegek

retorikája már-már következetesen került a gender-kérdést, helyette olyan fogalmakat emeltek be, mint a család- vagy gyermekbarát város, társadalmi egyenlőség, társadalmi kohézió és egyenlő esélyek. A stratégiák nem tértek ki a nőkre háruló gondoskodási munkákra és ezek kapcsolatára a városi térrel, a legtöbb esélyegyenlőséget célzó eszköz csak a nők munkaerőpiaci részvételének növelésére fókuszált (De Gregorio Hurtado 2020).

A „*New Urban Agendát*” (NUA) 2016-ban fogadták el az ENSZ lakhatásról és fenntartható városfejlődésről szervezett quiotói konferenciáján. A dokumentum a környezeti fenntarthatóság nevében a megújuló energiaforrásokat, szelíd közlekedési módokat szorgalmazza, hangsúlyozza a zöldterületek fontosságát, valamint a decentralizált, részvételi alapú döntéshozatalra ösztönöz. Bár nem használja szó szerint a „városhoz való jog” kifejezést (Lefebvre 1996 [1967]), megjelenik benne a társadalmi igazságosságra és demokratikus térhasználatra való törekvés. Inés Sánchez de Madariaga és Inés Novella Abril (2019) vizsgálata alapján a NUA nagy előrelépést jelent az ENSZ korábban kiadott dokumentumaihoz képest, hiszen annak 175 paragrafusából már 33-ban említi a *nőket* vagy a *társadalmi nemet*. Ugyanakkor kritikai elemzésnek alávetve azt is megállapítják, hogy a szöveg homogenizálja a nőket, inkább áldozatként festi le őket, mint ágenciával rendelkező személyekként, továbbá nem törekszik a nemek közötti hatalmi viszonyok lebontására sem, hanem ezeket adottságként kezeli (Sánchez de Madariaga, Novella Abril 2019). A NUA az ENSZ által elfogadott Fenntartható Fejlődési Célokra (*Sustainable Development Goals*, rövidítve: SDGs) támaszkodik, melyet szintén több feminista kritika ért, főleg amiatt, hogy a megfogalmazott célok nem kérdőjelezik meg a neoliberais gazdasági növekedést (Eisenmenger et al. 2020; Esquivel 2016; Swain 2018; Struckman 2018), és nem foglalkoznak az egyenlőtlenségek valódi gyökereivel, többek között a nemek között fennálló hatalmi viszonyokkal sem (Esquivel 2016; Struckman 2018; Mölders 2019; Razavi 2021).

Végezetül, a fentieket kiegészítve néhány további kockázatot is meg kell említeni. Bár a városfejlesztésben alkalmazott GM gyakorta kéz a kézben jár a kis távolságok városa, sétálható város, fenntartható város (stb.) már szélesebb szakmai körökben elismert koncepciójával, fontos, hogy ezeknek a már létező elméleteknek és gyakorlatuknak átvételekor ne vesszen el az eredeti célkitűzés, és a nemek közötti egyenlőség dimenziója ne kerüljön át csupán szimbolikus szintre. Tummers és Wankiewicz (2020) tanulmányuk konklúziójában arra hívja fel a figyelmet, hogy ezek az átfedések koncepciójával túl nagy teret engednek a „*gender washingnak*”, vagyis hogy a nemek közötti egyenlőség szempontjait legitimáló erőként alkalmazzák olyan fejlesztéseknél, melyek egyébként nem mozdítják elő ezeket a törekvéseket. A szerzők amellet foglalnak állást, hogy a feminista célok eléréséhez elengedhetetlen a nem-szexista tervezői kultúra megteremtése, valamint hogy a szakemberek szélesebb körben megértsék, miképp hatnak a nemi szerepek a várost használó emberek mindennapjaira (Tummers, Wankiewicz 2020). Marion Roberts 2022-es tanulmányában arra figyelmeztet, hogy a neoliberais politika

szintén könnyen magába olvaszthatja a feminista eszméket – ebbe beleértve a feminista városfejlesztés célkitűzéseit is –, melyet azzal ér el, hogy céljait a nők termelésbe és fogyasztásba történő bevonására szűkíti. Nancy Fraser (2020) nyomán amellet is érvel, hogy a kizárólag a diverzitást hangsúlyozó gyakorlatok, amelyek nem társulnak az újraelosztás politikájával, nem vezethetnek a valódi nemek közötti egyenlőséghez (Roberts 2022). Egy másik kockázat, a dszentifikáció a gender-érzékeny várostervezés talán egyik legneuralgikusabb pontja. A dilemma, hogy miképp lehet a városokat élhetőbbé, egészségesebbé és vonzóbbá tenni úgy, hogy az ne az ingatlanárakat hajtsa fel és ezáltal a lakhatási válságot súlyosbítsa, hanem nemi, faji és osztályalapú megkülönböztetés nélkül valóban mindenki részesülhessen a városfejlesztés pozitív hatásaiból, a tanulmány második felében bemutatott példákban is megjelensz.

A gender mainstreaming intézményesítésének gyakorlata

A következőkben Bécs és Barcelona esettanulmányán keresztül tekintem át, miképp tudott a GM gyakorlata önkormányzati szinten intézményesülni. Ahogy már a szakirodalmi összefoglalóban említettem, a GM-nek nincs általános módszertana, így a két város erre mutat egy-egy példát, melyet a szakirodalom szintetizálásával, valamint az önkormányzatok honlapján közzétett információkra, organogramokra és 11 szakértői interjúra támaszkodva ismertetek. A német nyelvterületen több város foglalkozik a genderérzékeny módszertanok beépítésével (Tummers, Wankiewicz 2020), a választás ezen belül Bécsre esett a több, mint 30 éves történetre visszanyúló koherens stratégiái, tudásmegosztó szerepe és nemzetközi jó példaként való elismertsége miatt (nem csak a GM, hanem a lakhatás és a városfejlesztés más területein is). Ezzel szemben a barcelonai fejlesztésekben alkalmazott GM egy alig 10 éves időtávlatot fed le, melynek eredményei éppen csak látszani kezdenek. A helyi viszonyok alaposabb megértése érdekében 2025 februárjában Barcelonába utaztam, ahol hat félig strukturált interjút készítettem személyesen, ezt kiegészítve márciusban Bécsben további öt felkeresett szakértővel készítettem interjút. Az alanyok között mindkét város esetében egyaránt szerepelnek kutatók, tervezők, önkormányzati munkatársak, mindannyian a GM és/vagy feminista várostervezés területéről, akikkel online vettem fel a kapcsolatot korábbi referenciáik és az önkormányzati honlapok alapján, valamint az elért szakértők ajánlásai nyomán hólabdamódszerrel. A beszélgetések végül személyesen, angolul zajlottak (nem minden esetben azon a nyelven, melyet a szakértők munkájuk során elsődlegesen használnak), és az interjúalany adott napi időbeosztásától függően átlagosan 35-40 percig tartottak – ezek a szűkös keretek egyben tanulmányom korlátait is jelentik. Az elkészült 11 interjúról tartalmi összefoglalókat készítettem, melyeknek feladata a másodlagos forrásokból megismert folyamatok alátámasztása, mélyebb megértése, szakirodalomban kevésbé tárgyalt témák alaposabb feltárása volt.²

Gender mainstreaming a bécsi városfejlesztésben

Bécs mára a genderérzékeny várostervezés megkerülhetetlen referenciapontjává vált, stratégiája több város, köztük a másik esettanulmányunk, Barcelona várostervezési szakemberei számára is példaként szolgál (Szakértői interjú 2., 2025. február). Az évtizedekre visszanyúló stratégia első mérőföldköve az 1991 őszi megrendezett „*Kié a köztér? A nők mindennapjai a városban*” című kiállítás volt, Eva Kail és Jutta Kleedorfer, a bécsi önkormányzat Várostervezési Osztályának munkatársainak szervezésében. Az esemény, melyet a német nyelvterület feminista városkritikája és aktivizmusa inspirált,³ nemcsak a város számára bizonyult meghatározónak, hanem a nemi szempontokra érzékeny várostervezés nemzetközileg is jelentős pionírjává vált (Irschik, Kail 2013; Jackowska, Novas 2022). A kiállítás olyan hívószavakon keresztül tárta fel az autókra szabott köztér nők mindennapi városhasználatára és térbeli mintázataira gyakorolt hatásait, mint a “mobilitás”, “közösségi közlekedés és félelem”, a “mindennapi élet infrastruktúrái”, “játék” és “helyhez való kötődés és köztér” (Jackowska, Novas 2022). Relevanciáját a kortárs fogadtatáson túl az is alátámasztja, hogy mindezek a felvetett problémák azóta is a feminista városkritika és tervezés központi témái (lásd Timár 1993; Koskela 1997, 1999; Pain 2001; Fenster 2006; Spain 2014; Beebejeaun 2018; Kern 2020). Az esemény visszhangjának hatására 1992 tavaszán létrejött az önkormányzat 57. Osztálya, a *Frauenbüro*, Eva Kail vezetésével (Irschik, Kail 2013), aki ezt követően évtizedekig a városfejlesztésben alkalmazott GM meghatározó karaktere maradt (Soós 2008; Szakértői interjú 1., 2025. március).

A bécsi önkormányzat az 1980-as években kezdett stratégiai dokumentumokat készíteni a városfejlesztéshez (*Stadtentwicklungsplan*, röviden: STEP), melyeket Reinwald és munkatársai 2019-es tanulmányukban elemeztek. Elemzésük szerint a STEP-ek lekövetik, miképp alakult a nemek közötti viszonyok városhasználatra gyakorolt hatásainak feltérképezése, a feltárt eredmények milyen városfejlesztési stratégiákba ágyazódtak be, valamint megőrik a “női perspektíváról” a “gender perspektívára” való áttérés momentumát is. Az első olyan dokumentum, amely már kiemelten foglalkozik a nők helyzetével, 1994-re készült el. Az ezt követő, 2005-ös terv már nem a nők mint speciális célcsoport igényeivel foglalkozik, hanem bevezeti a GM fogalmát. A 2014-ben közzétett, 2025-ig tartó időszak fejlesztési irányelveit tartalmazó STEP már bevett kifejezésként, átfogóan alkalmazza a GM-et az egyes feladatok kapcsán, és expliciten említi a “nemek közötti egyenlőség” kifejezést is (Reinwald, Roberts, Kail 2019). Ennek kiegészítése a 2013-ban publikált „*Gender mainstreaming a várostervezésben és városfejlesztésben*” című kézikönyv (Reinwald, Roberts, Kail 2019; Sturm et al. 2019), mely “egy összeállítás a gender mainstreaming általános érvényesítésének módjairól Bécsben, különböző léptékek szerint, különböző várostervezési projektek alapján. Elsősorban Bécs Városának tervezési és projektfejlesztési osztályai számára készült, de külső tervezőirodáknak és projektmenedzsereknek is szól” (Bécsi Önkormányzat 2013, 14.).

Az 1992-ben létrejött Frauenbürot az elmúlt három évtizedben az Önkormányzat szervezetén belül többször átalakították: először 1998-ban, *A mindennapi élet követelményeihez és a nők sajátos igényeihez igazodó tervezésért és kivitelezésért felelős koordinációs iroda* megalakulásával, mely a városigazgatás kivitelezésért és technológiáért felelős csoportja részeként működött. A Koordinációs Iroda elsősorban a reprodukcióra és annak tereire fókuszált, valamint a nők és fiatal lányok szükségleteinek figyelembevételét hangsúlyozta (Irschik, Kail 2013; Bécsi Önkormányzat 2013). A következő átszervezés 2010-ben következett be, mikor a szakértőket áthelyezték a várostervezési, beruházási és építésügyi terület csoportjaihoz azzal a szándékkal, hogy a döntéshozattal közvetlenebb kapcsolatba kerüljenek, ám ez csak a korábbi csapat felbomlásának és láthatóságának csökkenése árán tudott megvalósulni (Irschik, Kail 2013). A városfejlesztés területén a GM felelőse azonban 2024-ig, egészen nyugdíjba vonulásig Eva Kail maradt, aki csaknem 30 évig volt motorja ezeknek a folyamatoknak. Nyugdíjba vonulása óta a pozíciót Julia Girardi-Hoog szociológus vette át, aki már nem tervező, hanem inkább a stratégiai szerepet tölt be az általa létrehozott, önkormányzati osztályokból álló hálózatban (Szakértői interjú 1., 8., 2025. március). A pozíció folytonossága pozitívumként értékelhető és egyfajta elköteleződésként az Önkormányzat részéről, hiszen „nem szabadultak meg a pozíciótól, mikor lehetőségük lett volna rá” – fogalmazott az egyik megkérdezett szakértő (Szakértői interjú 8., 2025. március). A területen az interjúk alapján azonban nem csak Eva Kail nyugdíjba vonulása jelent változást: általánosan érzékelhető egy generációs és perspektívaváltás is, aminek hatására a hangsúly a gender felől egyre inkább a diverzitás felé tolódik (Szakértői interjú 7., 8., 2025. március).

A Frauenbüro által meghirdetett első projekt a *Frauen-Werk-Stadt I.* volt, amely nem csupán célkitűzéseiben, de a pályáztatás folyamatában is innovatív megközelítéssel élt. A projekt kifejezetten a nők mindennapi életének megkönnyítésére fókuszált egy lakóegyüttes létrehozásával, melynek célja a háztartási és gyermeknevelési feladatok térbeli támogatása, a biztonság(érzet) megteremtése és szomszédsági kapcsolatok ösztönzése volt. A tervező kiválasztásához 1993-ban, szakítva a megszokott gyakorlattal – melyben a masterplanek tervpályázataira rendszerint hat-nyolc tervezőt, kizárólag férfiakat hívtak meg – nyolc nő részvételével írtak ki meghívásos tervpályázatot.⁴ A végső terveket Franziska Ullmann, a pályázat nyertese készítette el, három másik pályázó, Gisela Podreka, Elsa Prochazka és Liselotte Peretti közreműködésével (Irschik, Kail 2013; wien.gv.at). A lakóegyüttes Floridsdorfban valósult meg, egy kiváló közlekedési kapcsolatokkal és fejlett infrastruktúrával rendelkező helyszínen. Összesen 357 lakóegységet foglal magába, lépcsőházanként átlagosan 16 lakással, mely a szomszédsági közösségek és a lakók biztonságérzetének erősítését szolgálja. A lakások mérete 40–48 m², elrendezésük flexibilisen alakítható, így több élethelyzetre és háztartásméretre is alternatívát kínálnak. Az épületek földszintjét tárolók és háztartási helyiségek foglalják el, de a gondoskodási munkák megkönnyítésének ér-

dekében óvoda, orvosi rendelő és üzletek is helyet kaptak a blokkokban, valamint egy rendőrőrs, szintén a biztonságérzetet támogatva. Az épületek közti közös terek figyelmet fordítanak a generációk gyakran eltérő igényeire, így játszóteret, sportpályát, tinédzsereknek szánt „chill zone”-t, ligetes zöldfelület és kertet is tartalmaznak (Irschik, Kail 2013; wien.gv.at).

A projekt 1997-es átadása után nagy elismerést kapott, mind a szakma, mind a lakók részéről, így 2004-re megvalósulhatott a *Frauen-Werk-Stadt II.*, amelyben már az időskorúak igényeire helyezték a hangsúlyt (vezető tervezője Christine Zwingl volt). A pozitív visszajelzések ellenére, napjainkból visszatekintve a megvalósult program könnyen keltheti az esszencializmus benyomását azáltal, hogy a reprodukzív munkát nők által végzett feladatként képezi le a térben, így inkább fenntartja a fennálló társadalmi nemi szerepeket, mintsem lebontaná azokat. Mindez a tanulmány első felében leírt feszültséget is igazolja – rámutat, hogy az azonnali szükségletek kielégítése nem hozhat áttörő változást a fennálló hierarchiák megkérdőjelezése nélkül. Noha a *Frauen-Werk-Stadt I.* koncepciójának háttérre napjaink feminista és várostervezési diskurzusaiban már meghaladottnak mondható, a projekt meghatározó fordulópontnak számít. Mint pilotjellegű beavatkozás, egyszerre volt a kísérlet tere és lett precedens további fejlesztések előtt. Az itt leszűrt tapasztalatok és a bevált módszerek hozzájárulhattak a város GM-stratégiájának kialakításához, amely mára már nemcsak Bécs urbanisztikai gyakorlatának szerves része, hanem nemzetközi szinten is elismert jó gyakorlat számos nagyváros számára.

A bécsi városfejlesztésben alkalmazott GM elismertsége több dologban keresendő. Egyfelől annak köszönhető, hogy a mindennapi élet szükségleteire reagáló fejlesztések csak minimális dzsentrifikációt okoztak más városok hasonló célú beavatkozásaival összehasonlítva. Ugyan a bécsi szakértőkkel készült interjúkból kiderül, hogy a megújított közterek használóinak kicserélődése itt is tapasztalható (Szakértői interjú 1., 2025. március), az életminőséget javító, genderérzékeny fejlesztések a bécsi lakáspolitikának köszönhetően nem mentek a lakhatás megfizethetőségének rovására. Ez viszont elsősorban nem a parkoknál, köztereknél vagy közlekedési infrastruktúrák fejlesztésénél alkalmazott mainstreaming érdeme, sokkal inkább az elmúlt száz év konzekvens bécsi lakáspolitikájának eredménye.⁵ Másfelől, ahogy egyik interjúalanyom is rámutat: „*Eva (Kail) nagyon jó volt a marketingben*”, ennek köszönhetően Bécs gyorsan jó példává tudta kinőni magát, mely státuszt a város nem szeretné elveszíteni (Szakértői interjú 8., 2025. március). A GM azonban ennek ellenére sem gyűrűzik tovább a privát szektorra, így a nem önkormányzati fejlesztésekben ritkán jelennek meg ezek a szempontok (Szakértői interjú 9., 2025. március).

Barcelona: feminista municipalizmus a városfejlesztésben

2004-ben a Generalitat de Catalunya (Katalónia kormánya) egy Európa-szerte progresszívnek számító szomszédsági törvényt fogadott el (2/2004), melynek 6. pontja kötelezővé tette a nemek közötti egyenlőség szempontjainak megfontolását a közszolgáltatások és közterek tervezésekor (Muxí Martínez, Ciocoletto 2009; Szakértői interjú 5., 2025. február). Ez a tudás azonban ekkor még nem volt házon belül elérhető az önkormányzatoknál, mely hiányosság orvoslására alakult meg a *Collectiu Punt 6* Barcelonában, 2005-ben szakmagyakorlók (építészek, szociológusok, várostervezők) informális csoportjaként, majd 2011-ben formálisan egyesületté, 2016-ban pedig szövetségessé váltak. Munkájuk során számos kutatást végeztek, segédleteket készítettek, több projektben részt vettek szakértőként és részvételi módszertanokat dolgoztak ki (Valdivia, Ortiz Escalante 2018; punt6.org). Ugyan az önkormányzati intézményesülés folyamata tőlük függetlenül történt, Európa egyik első feminista városfejlesztéssel foglalkozó gyakorlataként (Szakértői interjú 5., 2025. február) számottevően hozzájárultak ahhoz, hogy a területen Barcelona neve újra és újra példaként merüljön fel.

A 2008-as válság és az azt követő megszorítások (például szociális költségek csökkentése, közszolgáltatások privatizálása) egyik hatásaként Spanyolország-szerte megerősödtek a politikai mozgalmak, beleértve a feminista aktivizmust is. Ez a hullám 2015-ben érte el egyik csúcspontját, mikor a magukat *“governments of change”*-nek nevező municipalista platformok Madridban, Barcelonában, Zaragozában és Valenciában is győzelmet arattak az önkormányzati választásokon, olyan programok meghirdetésével, melyek a helyi kormányzatok autonómiájának erősítését, valamint a döntéshozatal és a városi polgárok közötti hatalmi távolság csökkentését hirdették. Mindemellett törekvéseikben a feminizmus is központi témaként jelent meg (Caravantes, Lombardo 2024; Szakértői interjú 3., 2025. február).

Barcelonában a 2015-ös önkormányzati választásokon a Barcelona en Comú (BComú) jelöltje, Ada Colau, korábbi kilakoltatásellenes aktivista nyerte el a polgármesteri megbízást. Colau és csapatának programja a korábbi városirányítást újragondolva a részvételiség, városi élet mindennapjai és a gondoskodás felértékelése felé tolta, szembeállva a korábbi neoliberais városvezetési gyakorlatokkal (Caravantes, Lombardo 2024; Szakértői interjú 3., 2025. február). A BComú nem klasszikus pártként, hanem részvételi platformként működve kiemelt célként kezelte a közösségi tudás és tapasztalat becsatornázását a városi döntéshozatali folyamatokba azáltal, hogy az önkormányzati munkába civilek és aktivisták is bekapcsolódtak. Az új városvezetés programjának köszönhetően a fejlesztésekben olyan, eddig mellőzött témák is megjelenhettek, mint a nők térhasználat és városi időbeosztása (*“időszegénység”*). A városfejlesztés deklarált célja volt az is, hogy a városi tér ne csupán a termelés és fogyasztás színtere legyen, hanem megfelelő környezet a mindennapi élettel kapcsolatos tevékenység számára. A BComú a gondoskodási válságra adott válaszként a gondoskodást

közfeladatként jelölte meg, szembefordulva az ezt magánügyként feltüntető narratívákkal (Kussy, Palomera, Silver 2023). Barcelona az új municipalizmus egyik zászlóshajójaként elkötelezett volt amellett, hogy a korábbi városvezetés által privatizált városi közszolgáltatásokat – például a gondoskodási intézményeket, vízszolgáltatást és energiahálózatokat – a kivonják a piaci logika alól, és az azokkal kapcsolatos döntéseket visszaadják a közösség kezébe, mely ezáltal már nemcsak választóként működik, hanem aktív alakítója lehet a várossal kapcsolatos döntéseknek (Valdivia, Ortiz Escalante 2018; Sarnow, Tiedeman 2023; Kussy, Palomera, Silver 2023). Az önkormányzati stratégia feminista dimenzióját az első (2016-2020) és a második (2021-2024) „Nemek közötti igazságossági tervben” (*Plan para la Justicia de Género*) foglalták össze, mely által a várospolitikai a nők, bevándorlók, idősek, LMBTQ+ emberek és más olyan csoportok szükségletei felé fordult, melyek hangját a városfejlesztés jellemzően nem hallja meg (Valdivia, Ortiz Escalante 2018; Kussy, Palomera, Silver 2023).

A nemek közötti egyenlőség szempontjainak érvényesítésére az önkormányzat végrehajtó testületében már az első ciklus során létrehozták a Gender Mainstreaming osztályt az erőforrás-gazdálkodás területén belül, mely technikai és koordináló szerepet töltött be a feminista elvek szakpolitikákba történő beépítésében (Valdivia, Ortiz Escalante 2018, Kussy, Palomera, Silver 2023; Caravantes, Lombardo 2024; Szakértői interjú 3., 2025. február). Ezzel párhuzamosan politikai szinten a stratégiai szerepet a feminizmus(ok)ért és LMBTQ-ügyekért felelős politikai tanácsadó iroda látta el. Ez a kettős szervezeti háttér két irányból is biztosította a feminista érdekérvényesítést a döntések előkészítésében és meghozatalában, a megvalósításban, a finanszírozásban, valamint az önkormányzaton belüli belső eljárások területén is. A következő lépést a *Nemek közötti egyenlőségért és időpolitikai kérdésekért felelős igazgatóság* létrehozása jelentette, mely már közvetlenül a városigazgatási hivatal alá tartozott (Caravantes, Lombardo 2024; Szakértői interjú 3., 2025. február).

2023-ban lépett érvénybe a Barcelonai Városi Tanács hatályos nemi esélyegyenlőségi szabályzatának legfrissebb verziója (Szakértői interjú 2., 4., 2025. február; Ajuntament de Barcelona 2019), melynek 9a cikke kimondja, hogy a Városi Tanács által elfogadott minden városfejlesztési dokumentumnak tartalmaznia kell egy jelentést a nemek közötti egyenlőségre kifejtett hatásokról. A szabályzat 9a. cikke szerint „a nemi szempontú hatásvizsgálatokat olyan elemzési módszertan alapján kell elkészíteni, amely lehetővé teszi a nők és férfiak közötti egyenlőséget vagy egyenlőtlenséget érintő hatások felismerését és előrejelzését. A cél a nemi egyenlőtlenségek kialakulásának, fenntartásának vagy súlyosbításának megelőzése, valamint – szükség esetén – a projekt módosítására vonatkozó javaslatok megfogalmazása” (Ajuntament de Barcelona 2019, 25.). Ennek elkészítéséhez az önkormányzat szakértői a projekt elején konzultációt biztosítanak a megbízottak számára és együttműködnek a kulcsproblémák lehatárolásában, majd a dokumentumok elkészülte után értékeli a kimenetelt. Kisebb léptékű,

konkrét várostervezési feladatokra (például köztéri beavatkozások, parkolók áttervezése) nincs hasonló kötelezettség, de az önkormányzat „*Várostervezési kézikönyv a mindennapi élethez: várostervezés nemi szempontok szerint*” címen kibocsátott segédanyaga (Paricio 2019) közzétételével disszeminálja a tudást és ösztönzi a szempontok beépítését a projektekbe (Szakértői interjú 2., 4., 2025. február).

A 2023-as önkormányzati választásokon a Katalán Szocialista Párt (PSC) jelöltje került ki győztesként, így az Ada Colau-féle városvezetést két ciklus után váltották. A váltás az önkormányzaton belüli szervezeti felépítésben is átalakulásokat hozott, különösen érintve a feminista érdekérvényesítést. Míg a *Nemek közötti egyenlőségért és időpolitikai kérdésekért felelős igazgatóság* korábban második szinten működött, az átstrukturálással harmadik szintre, az *általános szolgáltatási menedzsment* tevékenységkörei alá tagolták be. Ez ugyan nem járt leépítésekkel, így a tudás az önkormányzaton belül maradt, szimbolikusan mégis azt mutatja, hogy a jelenlegi városvezetés már nem helyezi úgy előtérbe a feminizmust, mint közvetlen elődje – amit az interjúk során a szakértők is megerősítettek (Caravantes, Lombardo 2024; Szakértői interjú 2., 4., 2025. február).

Béccsel szemben Barcelonában komoly kihívást jelent a lakhatási válság. Az interjúkból egybehangzóan kitűnik a dzsentifikáció problémaköre, melynek egyértelmű erősödése tapasztalható a városi életminőséget javító fejlesztéseket követően (Szakértői interjú 4., 5., 6., 2025. február). Barcelona 2015 és 2023 közötti városfejlesztésének egyik meghatározó irányvonala a városi terek újraelosztása volt a gondoskodás elve szerint, melynek legmarkánsabb képviselői a szuperblokkok.⁶ Ugyan ezeket az interjúk pozitív urbanisztikai vívmányként említik, több kritika is él velük szemben, például, hogy a légszennyezést nem szüntetik meg, csak áthelyezik (Honey-Rosés 2023; Nieuwenhuijsen et al. 2024), vagy a szomszédságukban erősödik a városzerte tapasztalható dzsentifikáció (Frago, Graziano 2021; Holm, Sakizlioglu, Uitermark 2022; Honey-Rosés 2023). Az interjúk során a dzsentifikáció dilemmájának felvetésére jellemzően az a válasz érkezett, hogy nem érdemes és nem is fair a dzsentifikációt a genderperspektívához kötni. Mivel a város fejlesztése mindenképpen szükséges, a szakértők a dilemma egyetlen feloldását a megfelelő lakáspolitikai kialakításában látják (Szakértői interjú 2, 4, 5., 2025. február).

Eltérő kontextusok és közös pontok

A tanulmányban bemutatott két példa, Bécs és Barcelona a GM-et eltérő időszakban és más lokális kontextusban kezdte el alkalmazni a városfejlesztésben. Közös bennük, hogy mindegyik alulról jövő kezdeményezésből indulva intézményesült az önkormányzati gyakorlatban, míg azonban Bécs évtizedek óta alkalmazza fejlesztéseiben a nemek közötti egyenlőség perspektíváit, ezért már meggyökeresedett az intézményi gyakorlatban, addig Barcelona kevesebb, mint egy évtizede vette napirendre az ügyet, és a városvezetés megváltozásával rögtön ki is került a

fejlesztések homlokteréből. Az esettanulmányok arra mutattak rá, hogy bár az eltérő kontextus eltérő válaszokat kíván, azonosítható néhány közös kihívás.

Közös pontnak bizonyult az interszekcionális szemlélet és a városhasználók diverzitásának felismerése, mely a szakértők elmondása szerint a részvételi folyamatokban is megjelenik. A két várost érintő nagymértékű bevándorlás kiemelt üggyé teszi a bevándorlók városi tapasztalatainak feltérképezését, azonban ennek során időnként kulturális és nyelvi akadályokba ütköznek (Szakértői interjú 2., 3., 7., 2025. március). Egy másik közös pont, amire fontos kitérni, a GM-mel szemben tapasztalt kezdeti ellenállás és a kapuörködés jelensége. Az interjúkból az derült ki, hogy a műszaki területek képviselői és építészek hajlamosak ellenállást mutatni a számukra új szempontok integrálásával szemben. Az interjúalanyok változatos okokat tapasztalnak az ellenállás mögött, aminek csupán egy elhanyagolható szelete az ideológiai ellenvélemény. Sok esetben inkább arról van szó, hogy a műszaki területek képviselői megkérdőjelezve érzik kompetenciáikat vagy úgy gondolják, a nemi egyenlőségi nézőpont szükségtelen feladatokat generál számukra, ezzel csak akadályozza valódi munkavégzésüket. Ám ahhoz, hogy egyértelműen fel lehessen tárni ennek az ellenállásnak a hátterét, magukkal a műszaki területek képviselőivel kellene interjúkat készíteni, melyre jelen kutatás nem terjedt ki. Az elkészített interjúk viszont azt mutatták, hogy az idő múlásával egyre kisebb ellenállás tapasztalható a GM érvényesítésével szemben: míg Barcelonában a szakértők élő jelenségként festették le, Bécsben már jóval ritkábbnak bizonyul (Szakértői interjú 1., 2025. március, 2., 4., 5., 2025. február; lásd még Soós 2008). Mindez ismételten ráirányítja a figyelmet a szakirodalmi összefoglalóban érintett episztemológiai kérdésre és várostervezésre jellemző szakmai szemléletre, melyet a technikai tudás feltérkékelése jellemez, miközben a tapasztalati tudást és a társadalomtudományi szempontokat hátrébb sorolja. Utóbbiak elfogadását vélhetően az is hátráltatja, hogy a mainstreaming ritkán terjed túl az önkormányzati működésen. Az interjúalanyok tapasztalatai szerint a nemi egyenlőség szempontjai nem képezik az építészképzések törzanyagának részét, így a leendő szakemberek legfeljebb szabadon választható kurzusokon tanulhatnak rólok, hiába a nyomás, hogy ezeket későbbi munkájuk során – amennyiben Bécsben vagy Barcelonában szeretnének praktizálni – figyelembe kell venniük (Szakértői interjú 5., 6., 2025. február, 7., 8., 9., 2025. március).

Összegzés

Tanulmányom célja az volt, hogy feltárja a GM várostervezésben és -fejlesztésben történő alkalmazásának kihívásait és ellentmondásait. Ennek érdekében először a GM egyes elméleti kérdéseit tekintetem át a várostervezés területén, érintve a nemi egyenlőség perspektívája és más, kortárs várostervezési elvek eszköztára közötti együttjárást, valamint ezen együttjárás kockázatait és a „gender washing”

elkerülésének fontosságát. Kitértem arra, hogy miképp depolitizálhatja a nemek közötti egyenlőtlenségek problémáját, ha azt kizárólag technikai kérdésként kezelik, és hogyan járulhatnak ehhez hozzá az egyre szélesebb körben elterjedt és a nemi szempontok integrálását szem előtt tartó tervezési útmutatók. A tanulmányban hivatkozott szakirodalomban megjelenik a városfejlesztés feminista episztemológiai kritikája azt illetően, hogy milyen jellegű tudás tekinthető legitimnek a városfejlesztési szakmákban. Az elméleti fejezeteket két esettanulmány kísérte, melyek a bécsi és barcelonai várostervezésben alkalmazott GM-gyakorlatok intézményesülésének folyamatát foglalták össze a vonatkozó szakirodalom, szakértői interjúk és önkormányzati honlapokon fellelhető anyagok szintetizálásával. A városfejlesztésben alkalmazott GM nem rendelkezik általános módszertannal, a bemutatott két város példája két eltérő kontextusban és időtávlatban adott betekintést az önkormányzati GM intézményesítésének gyakorlatába.

Jegyzetek

- 1 Vö. Jane Jacobs (1961), Jahn Gehl (2010), Jeff Speck (2012).
- 2 Az interjúalanyok anonimizált listája a tanulmány végén található.
- 3 <https://demnet.hu/blog/interju-eva-kail-gender-szemletu-varosok-becs/> (Letöltés: 2025. 04. 28.)
- 4 A cél az építésznők láthatóságának javítása volt, mely sikerült is: Eva Kail lobbitevékenységének köszönhetően a mainstream pályázatokra is elkezdtek női résztvevőket meghívni.
- 5 A bécsi lakáspolitikai elmúlt száz évének eredményeképp a város olyan bérlakásportfólióval rendelkezik, melynek köszönhetően a közterek és infrastruktúrák fejlesztése nem fenyeget az a veszéllyel, hogy az érintett környékek lakhatási költségei az egekbe szökjenek. Bécs lakásállományának nagyjából 43 százaléka önkormányzati tulajdonú vagy az önkormányzat által támogatott bérlakás, mely arány mérsékli a piaci alapú lakhatás árait is (Holm, Sakizlioglu, Uitermark 2022; socialhousing.wien).
- 6 A szuperblokk egy néhány háztömbre kiterjedő városszerkezeti egységet jelöl, amely a 15 perces város elvét követi, a gyalogos és kerékpáros közlekedési útvonalak kiterjesztésével. A fejlesztés során növelik a zöldfelületeket és új, fogyasztásmentes tereket hoznak létre köztéri kikapcsolódás lehetőségének megteremtésére (Eggimann 2022; Nieuwenhuijsen et al. 2024).

Köszönetnyilvánítás

Szeretnék külön köszönetet mondani Anna Ortiz Guitarnak és Elke Krasnynek, akik feltétel nélküli segítségükkel lehetővé tették barcelonai és bécsi kiutazásomat, valamint szeretném megköszönni a 11 interjúalanyomnak, hogy rám szánták az idejüket és nyitottan fogadták kérdéseimet.

Irodalom

- Beebejaun, Y. (2016): Gender, urban space, and the right to everyday life. *Journal of Urban Affairs*, 3., 323–334. <https://doi.org/10.1080/07352166.2016.1255526>
- Boys, J. (1984): Is there a feminist analysis of architecture? *Built Environment*, 1., 25–34.
- Caglar, G. (2013): Gender Mainstreaming. *Politics & Gender*, 3., 336–344. <https://doi.org/10.1017/S1743923X13000214>
- Caravantes, P., Lombardo, E. (2024): Feminist democratic innovations in policy and politics. *Policy & Politics*, 2., 177–199. <https://doi.org/10.1332/03055736Y2023D000000009>
- Daly, M. (2005): Gender Mainstreaming in Theory and Practice. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 12., 433–450. <https://doi.org/10.1093/sp/jxi023>
- De Gregorio Hurtado, S. (2020): An Analysis of EU Urban Policy from the Perspective of Gender. In: Sánchez de Madariaga, I., Neuman, M. (eds.): *Engendering Cities: Designing Sustainable Urban Spaces for All*. Routledge, London, 37–50.
- Eggmann, S. (2022): The potential of implementing superblocks for multifunctional street use in cities. *Nature Sustainability*, 5., 406–414. <https://doi.org/10.1038/s41893-022-00855-2>
- Eisenmenger, N., Pichler, M., Krenmayr, N. et al. (2020): The Sustainable Development Goals prioritize economic growth over sustainable resource use: A critical reflection on the SDGs from a socio-ecological perspective. *Sustainability Science*, 15., 1101–1110. <https://doi.org/10.1007/s11625-020-00813-x>
- Esquivel, V. (2016): Power and the Sustainable Development Goals: A feminist analysis. *Gender & Development*, 1., 9–23. <https://doi.org/10.1080/13552074.2016.1147872>
- Fenster, T. (2005): The right to the gendered city: Different formations of belonging in everyday life. *Journal of Gender Studies*, 3., 217–231. <https://doi.org/10.1080/09589230500264109>
- Frago, L., Graziano, T. (2021): Public space and the green city: Conflictual narratives of the superblock programme in Poblenou, Barcelona. *Journal of Urban Regeneration and Renewal*, 1., 113–128. <https://doi.org/10.69554/kdyu9835>
- Fraser, N. (2000): Rethinking Recognition. *New Left Review*, 3., 107–120.
- Fraser, N. (2008 [1995]): Az újraelosztástól az elismerésig? Az igazságosság dilemmái a poszt-szocializmus korában. In: Kende A., Vajda R. (szerk.): *Rasszizmus a tudományban*. Napvilág Kiadó, Budapest, 337–387.
- Fraser, N. (2020): *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*. 2nd edition (first published 2013). Verso, London
- Gehl, J. (2010): *Élhető városok*. TERC, Budapest
- Hankivsky, O. (2005): Gender vs. Diversity Mainstreaming: A Preliminary Examination of the Role and Transformative Potential of Feminist Theory. *Canadian Journal of Political Science*, 4., 977–1001. <https://doi.org/10.1017/S0008423905040783>
- Haraway, D. (1988): Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 3., 575–599. <https://doi.org/10.2307/3178066>
- Harding, S. G. (1991): *Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women's Lives*. Ithaca, NY: Cornell University Press
- Hawkesworth, M. (1989): Knowers, Knowing, Known: Feminist Theory and Claims of Truth. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 14., 533–557.
- Holm, M., Sakizlioglu, B., Uitermark, J. et al. (2022): *Municipalism in Practice? Progressive Housing Policies in Amsterdam, Barcelona, Berlin and Vienna*. Rosa-Luxemburg Foundation, Berlin https://www.rosalux.de/fileadmin/user_upload/RLS_Study_Municipalism_in_Practice.pdf (Letöltés: 2025.05.21.)
- Honey-Rosés, J. (2023): Barcelona's superblocks as spaces for research and experimentation. *The Journal of Public Space*, 2., 1–20. <https://doi.org/10.32891/jps.v8i2.1646>
- Irschik, E., Kail, E. (2013): Vienna: Progress Towards a Fair Shared City. In: Sanchez de Madriaga, I., Roberts, M. (eds.): *Fair Shared Cities: The impact of gender planning*. Routledge, London, 193–229.

- Jackowska, O. B., Novas, M. (2022): Who owns public spaces? The trailblazer exhibition on women's everyday life in the City of Vienna (1991). *Planning Perspectives: an international journal of history, planning and the environment*, 2., 253–279. <https://doi.org/10.1080/02665433.2022.2074526>
- Jacobs, J. (1992 [1961]): *The Death and Life of Great American Cities*. Intage Books (Random House), New York
- Kern, L. (2020): *Feminist City: Claiming Space in a Man-made World*. Verso, London
- Koskela, H. (1997): 'Bold Walk and Breakings': women's spatial confidence versus fear of violence. *Gender, Place & Culture*, 3., 301–319. <https://doi.org/10.1080/09663699725369>
- Koskela, H. (1999): 'Gendered Exclusions': women's fear of violence and changing relations to space. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 2., 111–124. <https://doi.org/10.1111/1468-0467.00067>
- Koskela, H., Pain, R. (2000): Revisiting fear and place: women's fear of attack and the built environment. *Geoforum*, 2., 269–280. [https://doi.org/10.1016/S0016-7185\(99\)00033-0](https://doi.org/10.1016/S0016-7185(99)00033-0)
- Kussy, A., Palomera, D., Silver, D. (2023): The caring city? A critical reflection on Barcelona's municipal experiments in care and the commons. *Urban Studies*, 11., 2036–2053. <https://doi.org/10.1177/00420980221134191>
- Larsson, A. (2006): From equal opportunities to gender awareness in strategic spatial planning: Reflections based on Swedish experiences. *Town Planning Review*, 5., 507–530. <https://doi.org/10.3828/tpr.77.5.2>
- Lefebvre, H. (1996 [1967]): The Right to the City. In: Kofman, E., Lebas, E. (eds.): *Writings on Cities*. Blackwell, London, 63–184.
- Lombardo, E., Meier, P. (2006): Gender mainstreaming in the EU: incorporating a feminist reading? *European Journal of Women's Studies*, 2., 151–166. o. <https://doi.org/10.1177/1350506806062753>
- Mölders, T. (2019): Rethinking gender: Feminist perspectives on Sustainable Development Goals in the light of (re)productivity. *GAIA - Ecological Perspectives for Science and Society*, 2., 95–99. <https://doi.org/10.14512/gaia.28.2.6>
- Muxí Martínez, Z., Ciocchetto, A. (2009): Catalanian Neighbourhood Development Law: The Gender Perspectives as a Planning Tool. Paper presented at *The 4th International Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU)*, Amsterdam/Delft
- Nieuwenhuijsen, M. et al. (2024): The Superblock model: A review of an innovative urban model for sustainability, liveability, health and well-being. *Environmental Research*, 1., 118550. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2024.118550>
- Pain, R. (2001): Gender, Race, Age and Fear in the City. *Urban Studies*, 5-6., 899–913. <https://doi.org/10.1080/00420980120046530>
- Paricio, A. (2019): *Manual d'urbanisme de la vida quotidiana: Urbanisme amb perspectiva de gènere*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Àrea d'Ecologia Urbana <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/handle/11703/112461> (Letöltés: 2025.05.21.)
- Pollack, M. A., Hafner-Burton, E. (2000): Mainstreaming gender in the European Union. *Journal of European Public Policy*, 3., 432–456. <https://doi.org/10.1080/13501760050086116>
- Razavi, S. (2021): The sustainable development goals: Reflections from a feminist economics perspective. In: Berik, G., Kongar, E. (eds.): *The Routledge Handbook of Feminist Economics*. Routledge, New York, 525–537.
- Rees, T. (2005): Reflections on the uneven development of gender mainstreaming in Europe. *International Feminist Journal of Politics*, 4., 555–574. <https://doi.org/10.1080/14616740500284532>
- Reinwald, F., Roberts, M., Kail, E. (2019): Gender sensitivity in urban development concepts – The example of two case studies from London and Vienna. In: Zibell, B., Damyancovic, D., Sturm, U. (eds.): *Gendered Approaches To Spatial Development In Europe: Perspectives, Similarities, Differences*. Routledge, London, 99–123.
- Roberts, M. (2022): Gender-sensitive spatial development in an era of neo-liberalism: Co-option and oppositions. *Town Planning Review*, 6., 677–697. <https://doi.org/10.3828/tpr.2021.42>
- Rodríguez-García, M. J., Donati, F. (2021): European Integral Urban Policies from a Gender Perspective: Gender-Sensitive Measures, Transversality and Gender Approaches. *Sustainability*, 17., 9543. <https://doi.org/10.3390/su13179543>

- Saarikoski, H. (2002): Naturalised epistemology and dilemmas of planning practice. *Journal of Planning Education and Research*, 1., 3–14. <https://doi.org/10.1177/0739456X0202200101>
- Sánchez de Madariaga, I., Novella Abril, I. (2019): A new generation of gender mainstreaming in spatial and urban planning under the new international framework of policies for sustainable development. In: Zibell, B., Damyanovic, D., Sturm, U. (eds.): *Gendered Approaches To Spatial Development In Europe: Perspectives, Similarities, Differences*. Routledge, London, 181–203. <https://doi.org/10.4324/9780429503818-11>
- Sandercock, L., Forsyth, A. (1992): A Gender Agenda: New Directions for Planning Theory. *Journal of the American Planning Association*, 1., 49–59. <https://doi.org/10.1080/01944369208975534>
- Sarnow, M., Tiedeman, N. (2023): Interrupting the neoliberal masculine state machinery? Strategic selectivities and municipalist practice in Barcelona and Zagreb. *Urban Studies*, 11., 2231–2250. <https://doi.org/10.1177/00420980221101454>
- Snyder, M. G. (1995): Feminist Theory and Planning Theory: Lessons from Feminist Epistemologies. *Berkeley Planning Journal*, 1., 91–106.
- Soós, V. (2008): *How is Vienna 'Gender Mainstreaming'?* Szakdolgozat, Central European University, Department of Gender Studies, Budapest
- Spain, D. (2014): Gender and Urban Space. *Annual Review of Sociology*, 1., 581–598. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071913-043446>
- Speck, J. (2012): *Walkable city: How downtown can save America, one step at a time*. Farrar, Straus and Giroux, New York
- Squires, J. (2005): Is Mainstreaming Transformative? Theorizing Mainstreaming in the Context of Diversity and Deliberation. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 3., 366–388. <https://doi.org/10.1093/sp/jxi020>
- Struckmann, C. (2018): A postcolonial feminist critique of the 2030 Agenda for Sustainable Development: A South African application. *Agenda*, 1., 12–24. <https://doi.org/10.1080/10130950.2018.1433362>
- Sturm, U., Tuggener, S., Damyanovic, D., Kail, E. (2019): Gender sensitivity in neighbourhood planning: The example of case studies from Vienna and Zurich. In: Zibell, B., Damyanovic, D., Sturm, U. (eds.): *Gendered Approaches To Spatial Development In Europe: Perspectives, Similarities, Differences*. Routledge, London, 124–156.
- Swain, R. B. (2018): A Critical Analysis of the Sustainable Development Goals. In: Leal Filho, W. (ed.): *Handbook of Sustainability Science and Research*. World Sustainability Series. Springer, Cham, 357–372. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63007-6_20
- Timár J. (1993): A nők tanulmányozása a földrajzban, avagy: van-e létjogosultsága a feminista geográfának Magyarországon. *Tér és Társadalom*, 1-2., 1–18. <https://doi.org/10.17649/TET.7.1-2.267>
- Tummers, L., Wankiewicz, H. (2020): Gender mainstreaming planning cultures: Why 'engendering planning' needs critical feminist theory. *GENDER - Zeitschrift für Geschlecht, Kultur und Gesellschaft*, 1., 11–29. <https://doi.org/10.3224/gender.v12i1.02>
- Valdivia, B., Ortiz Escalante, S. (2018): Reassembling the city through intersectional feminism: Subversive responses to the economic crisis in Barcelona. In: Sweet, E. L. (ed.): *Disassembled Cities: Social and Spatial Strategies to Reassemble Communities*. Routledge, London, 90–106. <https://doi.org/10.4324/9781315104614-6>
- Valentine, G. (1989): The Geography of Women's Fear. *Area*, 4., 385–390.
- Verloo, M. (2001): *Another Velvet Revolution? Gender Mainstreaming and the Politics of Implementation*. IWM Working Paper No. 5/2001. IWM (Institute for Human Sciences), Vienna
- Walby, S. (2005): Gender Mainstreaming: Productive Tensions in Theory and Practice. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 3., 321–343. <https://doi.org/10.1093/sp/jxi021>
- Wylie, A. (2003): Why standpoint matters. In: Figueroa, R., Harding, S. G. (eds.): *Science and other cultures: Issues in philosophies of science and technology*. Routledge, New York, 26–48.

Források

- Ajuntament de Barcelona (2019): *Regulations for Gender Equity at Barcelona City Council*. <https://bcn-roc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/handle/11703/117855> (Letöltés: 2025.05.21.)
- Bécsi Önkormányzat 18-as Osztálya (MA 18), Városfejlesztés és tervezés (2013): *Gender mainstreaming in urban planning and urban development*. MA 18, Stadtentwicklung und Stadtplanung, Wien <https://www.digital.wienbibliothek.at/urn/urn:nbn:at:AT-WBR-707537> (Letöltés: 2025.05.21.)
- Bécsi Önkormányzat: *Gender Mainstreaming im Wohnbau – Wien*. <https://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/alltagundfrauen/wohnbau.html> (Letöltés: 2025.05.21.)
- Egyesült Nemzetek Szervezete (1995): *Pekingi Nyilatkozat a Nők Negyedik Világkonferenciájáról*. Egyesült Nemzetek Szervezete, Peking
- Egyesült Nemzetek Szervezete (2016): *New Urban Agenda*. Egyesült Nemzetek Szervezete, Quito
- Európai Bizottság (1996): „A nők és férfiak esélyegyenlőségének valamennyi közösségi politikába és tevékenységbe történő beépítése” című, 1996. február 21-i közlemény (COM(1996)0067). Európai Bizottság, Brüsszel
- Európai Unió (1997): *Amszterdami Szerződés*. Az Európai Unió Hivatalos Kiadványainak Hivatala, Luxembourg

Az interjúalanyok listája

Bécs	Barcelona
Szociológus, a bécsi városfejlesztési igazgatóság munkatársa (Szakértői interjú 1., 2025. március)	Politológus, a Barcelonai Önkormányzat korábbi munkatársa, Ada Colau 1. ciklusa idején (Szakértői interjú 3., 2025. február)
Várostervező, a TU WIEN oktatója és kutatója (Szakértői interjú 8., 2025. március)	Urbanista, pszichológus, Barcelona településfejlesztési ügynökségének munkatársa (Szakértői interjú 4., 2025. február)
Építész, a TU WIEN oktatója és kutatója, praxisában tervezőként, kutatóként és tanácsadóként működik együtt önkormányzati partnerségekben és más szervezetekkel (Szakértői interjú 7., 2025. március)	Szociológus, a Barcelonai Önkormányzat munkatársa a gender mainstreaming területén (Szakértői interjú 2., 2025. február)
Építész, korábbi önkormányzati lakásépítési projekt tervezője, jelenleg kulturális intézmény vezetője	Praktizáló építész a feminista várostervezés területén (Szakértői interjú 6., 2025. február)
Tájépítész, mobilitási szakértő (Szakértői interjú 9., 2025. március)	Városshociológus, feminista várostervezési szakértő (Szakértői interjú 5., 2025. február)
	Fenntarthatósági szakértő, városi egyenlőtlenségek kutatója a Barcelonai Autonóm Egyetem külső kutatóintézetében